

10. GILBERT KEITH CHESTERTON

Rovnoměrná distribuce vlastnictví

Gilbert Keith Chesterton (1874–1936)

(Anarchista Čtvrtek, Paradoxy pana Ponda a řada dalších). Hlásí se k němu anarchisté i konzervativci, katolíci i postmodernisté, pragmatičtí i idealisté – všichni právem. Kdo vlastně byl tento muž plný paradoxů, a lze ho skutečně nazvat ekonomickým disidentem?

Neškodný imbecil

Paradoxní dimenzi měla již Chestertonova chlapecká léta. Narodil se v Londýně v roce 1874 v blahobytné rodině a jeho dětství zde plynulo mimořádně šťastně, zejména díky tvořivému a laskavému otci – malého Gilberta nejvíce okouzlo loutkové divadlo. Ve škole naproti tomu zasněný a osamělý čahoun propadal a byl považován za neškodného imbecila. To vše se později změnilo a Chestertonova hvězda začala prudce stoupat na přelomu století, kdy se začal žít jako spisovatel na volné noze. Pár let předtím se seznámil s dívkou Frances, s níž se roku 1901 oženil a žil až do smrti ve spokojeném, i když bezdětném manželství. Druhé osudové setkání proběhlo v roce 1900 v jedné londýnské restauraci, kde se Chesterton poprvé setkal s mnohomluvným mladým mužem s francouzským přízvukem, Hilaire Bellocem.

Belloc, historik, spisovatel a politický myslitel, se stal Chestertonovým celoživotním přítelem a ovlivňoval jeho názory natolik, že dramatik G. B. Shaw oba muže pokřtil společným přízviskem Chesterbelloc. Spolu s Chestertonovým bratrem Cecilem (který později zahynul v první světové válce) se stali zakladateli nového sociálně-ekonomického směru: distributivismu (*distributism*).

Aby bohatí byli méně bohatí a chudí méně chudí

Chceme-li distributivismus pochopit v kontextu, je nutné nejprve nahlédnout do anglického intelektuálního kadlubu přelomu 19. a 20. století. Aspektem, který nešlo nevidět, byla přetrvávající extrémní chudoba (v Londýně jí trpěl každý třetí – plasticky vylíčil úděl chudého londýnského dítěte té doby ve své autobiografii například Charlie Chaplin). Morální klima se však měnilo: bída se otevřeně odsuzovala a intenzivně se hledala řešení. Pryč byly Malthusovy teze o její neodstranitelnosti. Belloc, který byl na čas poslancem Dolní sněmovny za Liberální stranu, vyjadřoval ducha doby, když svým voličům sdělil: „...klíčovým úkolem člověka, který měl příležitost cestovat, číst, setkávat se s lidmi, je změnit sociální podmínky v Anglii tak, aby bohatí v Anglii byli méně bohatí a chudí méně chudí.“

Dalším aspektem byl bohatý kulturní a politický život. Velké množství periodik dávalo možnost lidem, jako byli Gilbert, Cecil či Hilaire Belloc, žít se jako žurnalisté na volné noze. Sám Gilbert byl postupně členem řady sociálně-politických sdružení, na dlouhá léta redigoval vlastní časopis a navíc po desetiletí vystupoval jako řečník na nesčetných tribunách, kde spolu s jinými celebrity – často to byl G. B. Shaw či H. G. Wells – ohnivě diskutovali. Nikoliv však o literatuře, ale o tom, jaké reformy podpořit, jaké instituce založit, aby „bohatí byli méně bohatí a chudí méně chudí“.

Není socialismus jako socialismus

Nabízely se tu dva základní myšlenkové proudy, oba svého času nazývané „socialismem“. Ten první, starší, bychom mohli nazvat „komunitárním socialismem“. Rostl z mnoha kořenů, jak teoretických (např. texty Roberta Owena, Williama Morrise, křesťanský solidarismus), tak praktických (např. družstevní hnutí). Jeho zastánci prosazovali vizi drobných producentů, kteří by se dobrovolně sdružovali do větších entit a postupně tak vytěšňovali odcizený kapitalistický systém. Druhý, mladší „socialismus“ volal po větší roli státu, po znárodňování soukromého majetku a po státním sociálním zabezpečení. Tento směr, prosazovaný i G. B. Shawem, se nazýval fabiánským a politicky uspěl po druhé světové válce, kdy se většina jeho cílů stala v Británii skutečností.

Myšlenka distributivismu měla podstatně blíže k proudu prvnímu. Gilbert Chesterton vycházel z křesťanského (i liberálního) pohledu, že všichni lidé jsou si rovni. Jako takoví mají všichni nárok na svobodu a s ní i na majetek, který jediný může tuto svobodu garantovat. Potud by s Chestertonem souhlasil asi každý mainstreamový

ekonom. Chesterton však pokračoval: „Pokud vlastní vévoda ze Sutherlandu všechny statky na svých pozemcích, je to stejná negace principu vlastnictví, jako by byla negací principu manželství, kdyby měl všechny naše manželky v jednom harému.“ Jinde napsal: „Pokud nám někdo říká, že si musíme vybrat mezi státním socialismem a kapitalismem, je to, jako kdyby nám dával na vybranou: buď všichni muži odejdou do klášterů, anebo bude mít pár mužů harémy.“ Myšlenku, že v kapitalismu dojde ke koncentraci majetku v několika málo rukou a všichni ostatní se stanou de facto otroky, byť možná spokojenými otroky, rozvedl v úspěšné knížce *Otroký stát* (1912) Hilaire Belloc.

†Distributivismus chce pravý opak: ekonomickou demokracií, v níž má každý majetek – teprve tehdy, domníval se Belloc, se budou lidé zajímat o to, co se v jejich komunitě děje. Majetkem distributivisté mínili to, čemu říkáme kapitály nebo výrobní prostředky. Řečeno slovy Gilberta Chestertona: „Proč by neměl nájemník vlastnit svůj dům? Proč by neměl řemeslník vlastnit svou dílnu a zemědělec svou farmu?“ Soukromé vlastnictví mělo být spravedlivé – tedy co nejrovnoměrněji – distribuované mezi jednotlivé rodiny. Větší podniky by ideálně patřily všem, kdo v nich pracovali. Privátní monopoly by byly vyloučeny. Státní vlastnictví by vyloučeno nebylo, velkou roli by však hrálo především družstevnictví, které kombinuje individuální vlastnictví a iniciativu se vzájemnou solidaritou.

Ohromné maličkosti

Klíčovým kritériem pro distributivisty bylo měřítko. Malé měřítko bylo zárukou snadnější kontroly moci zdola. Belloc, ovlivněn četbou Rousseaua i svým nepříliš úspěšným obdobím v parlamentu, nevěřil na skutečnou demokracii mimo malé komunity (což později bohužel vedlo u řady distributivistů k oslavě „silných“ vůdců typu Mussoliniho či Franca). V Chestertonově románu *Napoleon z Notting Hillu* (1904) se po oživení vlastenectví jednotlivých londýnských čtvrtí rozhodnou obyvatelé čtvrti Notting Hill bránit jednu malou uličku, která má být zrušena kvůli stavbě velké silnice, a vyhrávají válku proti ostatním londýnským čtvrtím. Poté začne ale Notting Hill ostatní čtvrti utlačovat. V konečné bitvě s nimi Notting Hill prohrává, a to zaslouženě, protože „když už se stal národem, nikdy se neměl snížit k tomu, být pouhým impériem“.

Chestertonovy knížky jsou ale něčím víc nežli hlásnou troubou jakkoliv ušlechtilé ideologie. Jsou mnohovrstevnaté a pokorné, jiskřivé a hluboké. Snad nejlépe odráží jeho pohled na svět název jeho sbírky esejí: *Ohromné maličkosti* (1909). Není proto možná tak překvapivé, že knížka nestora ekologických ekonomů E. F. Schumachera *Malé je mile* měla původně nést název *Chestertonská ekonomie*.

Chesterton, který přilíš jedl, hodně pil, náruživě kouřil a intenzivně pracoval, zemřel náhle v dvašedesáti letech. Distributivistické hnutí jej dlouho nepřezilo. Něcho odradil antisemitismus jeho periodik, jiným chyběl jasnější návod, jak k distributivismu dospět. S odstupem času však vidíme, že distributivismus byl variací na téma, které je stále velice aktuální. Chesterton a jeho kolegové si možná ani neuvědomovali, že navazují na starší myslitele, a dnešní autoři, kritizující agresivní ekonomický liberalismus

či propagující jeho alternativy, snad ani netuší, že Chesterton, mystik i humorista, klaun a prorok, jim může být i dnes inspirací. Třeba také v tom, aby se dokázali zasmát i sami sobě a nebrali se příliš vážně.